

Co w lesie piszczy? O leśnych przedszkolach na świecie i w Polsce

MAGDALENA CHRIST

Rozwój człowieka następuje poprzez uczenie się siebie i świata. Uczymy się nieustannie – mimochodem, jak i uczestnicząc w celowo zorganizowanym procesie, realizowanym w środowisku sprzyjającym zdobywaniu wiedzy, weryfikowaniu informacji, nabywaniu lub doskonaleniu umiejętności. Dziecko w wieku przedszkolnym charakteryzuje naturalny, wrodzony zachwyt tym, co je otacza. Ciekawość motywuje do badania, odkrywania, doświadczania. Świat przyrody oferuje bogate źródło zachwytu. Jak pisał Richard Louv: *przyroda jest niedoskonale doskonała, pełna swobody i nieskończonych możliwości, z błotem i pyłem, pokrzywami i niebem, chwilami transcendentnych doświadczeń i zdartymi kolanami*¹. Spójną z tymi słowami wizję dzieciństwa można znaleźć w opisach „Dzieci z Bullerbyn” Astrid Lindgren: *czasami, gdy wracamy ze szkoły, droga jest tak rozmokła, że grzęźniemy w błocie. Nasze kalosze głośno plaskają, a my włączymy w największe kałuże, jakie zobaczymy. Czasami chłopcy wchodzą do rowu, choć wtedy nalewa im się mnóstwo wody do kaloszy. Zdarza się, że idziemy po ogrodzeniu. Pewnego razu zobaczyła to jakaś pani i myślała, że idziemy po płocie, bo nie chcemy zamoczyć sobie nóg. Nie rozumiała, że robimy tak dlatego, że to zabawne. – A kto postanowił, że chodzi się wyłączone po drodze? – spytał potem Lasse. – Pewnie jakiś*

*dorosły – odpart Bosse*². Takie spojrzenie na dzieci i dzieciństwo jest bliskie założycielom i propagatorom idei leśnych przedszkoli.

LEŚNE PRZEDSZKOLA – ROZWAŻANIA DEFINICYJNE

Leśne przedszkole w Czechach (*Lesní mateřská škola – LMŠ*) stanowi alternatywę dla klasycznej edukacji przedszkolnej. Jest ono definiowane jako przedszkole, w którym edukacja odbywa się głównie na zewnątrz, poza schroniskiem leśnego przedszkola; schronisko służy tylko do okazjonalnego pobytu. Schroniska leśnego przedszkola nie mogą być budynkiem (są to np. jurty, przyczepy kempingowe)³. W przedszkolach tych kładzie się nacisk na pobyt dzieci w środowisku przyrodniczym i edukację poza salami lekcyjnymi, bezpośrednio w otoczeniu przyrody, najczęściej w lesie. Leśni przedszkolacy korzystają także z dobrodziejstw instytucji takich jak teatry, muzea itp. Ramowy Program Edukacyjny jest w LMŠ taki sam jak w „klasycznych” przedszkolach,

² A. Lindgren, I. Wikland, *Wiosna w Bullerbyn [w:] Bullerbyn. Trzy opowiadania*, Zakamarki, Poznań 2015, s. 14.

³ Czeska definicja leśnego przedszkola na podstawie: T. Valkounova, *Forest Kindergartens in the Czech Republic*, Czech Forest Kindergarten Association; prezentacja przedstawiona podczas konferencji nt. Środowisko naturalne Małej i Wielkiej Ojczyzny w wychowaniu do wartości i edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Alternatywne formy wczesnej edukacji w rzeczywistości XXI wieku, Kielce 12-13.09.2018, a także www.lesnims.cz, <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/co-je-lesni-materska-skola.html> (dostęp 3.03.2023).

¹ R. Louv, *Ostatnie dziecko lasu*, Grupa Wydawnicza Relacja, Warszawa 2014, s. 123

CO W LESIE PISZCZY? O LEŚNYCH PRZEDSZKOLACH NA ŚWIECIE I W POLSCE

zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu⁴. W 2017 roku w Czechach zakiejkowała inicjatywa „Ucime se venku”, która wyniknęła z zaniepokojenia informacjami, że co drugie dziecko w Czechach spędza na dworze mniej niż godzinę dziennie, a obecne pokolenie będzie prawdopodobnie tzw. pokoleniem *indoor* – pierwszym, które spędza więcej czasu w pomieszczeniu niż na dworze⁵.

Definicja leśnego przedszkola zawarta w encyklopedii leśnej określa je jako miejsce, w którym dzieci wychowywane są w zgodzie z naturą i jej cyklicznością, nowe umiejętności i wiedzę zdobywają w oparciu o poszanowanie otaczającego środowiska naturalnego, kulturowego i historycznego. W leśnych przedszkolach dzieci spędzają około 80% czasu dziennie na dworze, bawiąc się i ucząc w otoczeniu przyrody. Jest to koncepcja pedagogiczna oparta na zasadzie, że należy wychowywać „bez drzwi i ścian”, z nastawieniem na umożliwienie dzieciom przebywania w naturalnym środowisku⁶. Taką samą definicję można znaleźć na stronie Polskiego Instytutu Przedszkoli Leśnych. Dodatkowo podkreślono w niej, że przedszkole leśne charakteryzuje się całkowitym zanurzeniem w naturze, co oznacza rezultat w postaci głębokiego i osobistego kontaktu z naturą, w której dzieci doświadczają wyjątkowej stymulacji i doświadczają naturalnej nauki nieodtącznie wpisanej w ich rozwój⁷. W leśnych przedszkolach czy też szkołach nie chodzi jedynie o umiejscowienie ich bazy w terenach zielonych i spędzanie czasu w otoczeniu przyrody, poza budynkiem. Jak pisze Karen Constable, na przykładzie doświadczeń z Wielkiej Brytanii, szkoła leśna to nie tylko kwestia środowiska naturalnego – chodzi o wzmocnienie dzieci, które do niej uczęszczają, pomoc w podnoszeniu ich samooceny i budowaniu pewności siebie. Szkoły leśne stały się raczej etosem niż miejscem⁸.

Wspólnymi cechami leśnych przedszkoli mogą być następujące cele rozwoju dzieci:

- uczenie się holistyczne, tj. na wszystkich płaszczyznach percepcji,
- rozwijanie małej i dużej motoryki poprzez różne bodźce dostarczane przez środowisko przyrodnicze,
- stymulowanie percepcji zmysłowej poprzez bezpośrednie doświadczenie,
- rozwijanie kreatywności i wyobraźni podczas korzystania z różnorodnych elementów naturalnych,
- budowanie poczucia więzi pomiędzy dziećmi, a także między dziećmi a przyrodą ożywioną i nieożywioną,
- doświadczanie rytmu pór roku i zmian zachodzących w środowisku naturalnym,
- poznawanie najbliższego miejsca i środowiska naturalnego oraz tworzenie z nim pozytywnego związku (w myśl zasady, że dbamy o to, co znamy i kochamy),
- poznawanie roślin i zwierząt w ich naturalnym środowisku, poznawanie różnych naturalnych ekosystemów,
- pozwolenie dzieciom na odkrywanie ich cielesnych granic,
- doświadczanie ciszy i uczenie się bycia bardziej wrażliwym na język mówiony, słowo,
- rozpoznawanie wartości społeczności leśnej i społeczności ludzkiej⁹.

⁴ <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/co-je-lesni-materska-skola.html> (dostęp 3.03.20230).

⁵ <https://ucimesevenku.cz/kontakt-a-tym/> (28.02.2023).

⁶ <https://www.encyklopedialesna.pl/haslo/lesne-przedszkole/> (dostęp 28.02.20230).

⁷ <https://lesneprzedszkola.pl/> (dostęp 28.02.2023).

⁸ K. Constable, *The Outdoor Classroom Ages 3-7 Using Ideas From Forest School to enrich learning*, London and New York 2017, Routledge, s. 9 (tłumaczenie własne).

⁹ T. Vošahlíková, *Ekoškoly a lesní mateřské školy – praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*, Ministerstvo životního prostředí, Praha 2010, s. 16.

MAGDALENA CHRIST

Przedszkola leśne, mimo wspólnych elementów, często różnią się między sobą pod wieloma względami. Czerpią inspiracje z koncepcji, nurtów i teorii pedagogicznych, takich jak np.:

- pedagogika Marii Montessori – m.in. grupy mieszane wiekowo; spotkania w kręgu, rozpoczynające każdy dzień; indywidualna praca własna dzieci; lekcje ciszy; rezygnacja z tradycyjnych zabawek; możliwość swobodnego wyboru przez każdego przedszkolaka rodzaju, miejsca i czasu zabawy czy pracy własnej (nauczyciel – „leśny towarzysz” – nie skupia się na wyznaczaniu jednego zadania dla całej grupy);
- podejście Reggio Emilia – m.in. 100 języków dziecka: metafora ogromnego potencjału dziecka, różnorodnych możliwości poznawania i przedstawiania przez nie otaczającego je świata; partycypacja: partnerstwo i podmiotowość trojga protagonistów – dzieci, nauczycieli i rodziców, współpraca z rodzicami i lokalną społecznością; elastyczne podejście do programu, praca metodą projektów; środowisko jako trzeci nauczyciel (po rodzicach i nauczycielach) – przestrzeń przedszkola inspirująca do poszukiwania, odkrywania, komunikowania się i budowania relacji,
- pedagogika waldorfska – m.in. przekonanie, że celem wychowania i nauczania powinien być harmonijny rozwój wszystkich sił wewnętrznych dziecka (zdolności kognitywnych, sfery emocjonalnej i sfery woli), który dokonuje się poprzez bogactwo zajęć manualnych, rytmiczno-muzycznych, opowiadanie baśni oraz bogatą tradycję obchodzenia corocznych świąt; dbałość o prostotę otoczenia, w którym przebywa dziecko, zabawki i materiały plastyczne wykonane z naturalnych materiałów (np. wosk pszczeli, wetna, drewno), stwarzanie warunków do swobodnej i spontanicznej zabawy, dieta bazująca na posiłkach z pełnowartościowych produktów,
- edukacja demokratyczna – m.in. tworzenie dzieciom warunków do decydowania, czy i czego w danym momencie chcą się uczyć (zasada wolności wyboru); postrzeganie nauczyciela jako towarzysza, mentora, tutora, doradcy; budowanie relacji pomiędzy wszystkimi zaangażowanymi podmiotami na zasadzie partnerstwa (głos dziecka równie ważny jak głos osoby dorosłej)¹⁰,
- koncepcja *flow learning* amerykańskiego pedagoga przyrody – Josepha Cornella – uczenie się przepływu, które obejmuje cztery etapy: 1. uczenie entuzjazmu: wciągnięcie dziecka w aktywność fizyczną; 2. koncentracja uwagi na temacie lub doświadczeniu, prowadząca do otwartości; 3. doświadczenie bezpośrednie, dzięki któremu dziecko intuicyjnie wyczuwa znaczenie aktywności; 4. dzielenie się inspiracją, budowanie nastroju na podstawie wcześniejszych aktywności, budowanie więzi grupowych na podstawie leśnych refleksji¹¹.

ŻYCIE NA ŚWIEŻYM POWIETRZU – GENEZA LEŚNYCH PRZEDSZKOLI NA ŚWIECIE

Za kolebkę leśnych przedszkoli uznaje się kraje skandynawskie, w których zamiatowanie do spędzania czasu na świeżym powietrzu można najlepiej podsumować szwedzkim i norweskim słowem *friluftsliv*. Po raz pierwszy użył go w druku w 1859 roku norweski dramaturg Henryk Ibsen. Termin ten opisuje kulturę i styl życia, które koncentrują się wokół przyrody i czerpania przyjemności z kontaktu z nią. W Szwecji *friluftsliv* definiuje się jako *aktywność na świeżym powietrzu, służąca zmianie otoczenia i doświadczania natury, niezwiązaną z rywalizacją czy współzawodnictwem*¹². To ogólny pomysł na życie, zgodnie z którym aktywność na

¹⁰ M. Christ, *Leśne przedszkola jako forma edukacji alternatywnej czerpiąca inspiracje z różnych koncepcji pedagogicznych*, „MOCAK Forum”. Wyzwania edukacji nr 16/2020, s. 91-93; zob. także: M. Christ, A. Preuss, *Związek leśnych przedszkoli z metodą Marii Montessori* [w:] „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” nr 1(47)/2018, vol. 13, s. 145-162.

¹¹ U. Ordon, *Przedszkola leśne a potrzeba edukacji zdrowotnej i ekologicznej wśród najmłodszych*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” nr 3(53)/2019, vol. 14, s. 111-121.

¹² L.A. McGurk, *Nie ma złej pogody na spacer. Tajemnica szwedzkiego wychowania dzieci*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2018, s. 48.

CO W LESIE PISZCZY? O LEŚNYCH PRZEDSZKOLACH NA ŚWIECIE I W POLSCE

świeżym powietrzu jest dobra dla zdrowia. Reguły postępowania są bardzo proste – przebywaj na świeżym powietrzu tak często, jak tylko się da¹³.

Tradycja leśnych przedszkoli sięga 1954 roku, kiedy to grupę rodziców niewielkiego duńskiego miasteczka zaintrygowało podejście wychowawcze jednej z matek – Elle Flatauem – która codziennie odbywała spacer ze swoimi dziećmi do lasu. Zainteresowani rodzice postanowili podjąć podobną inicjatywę i wraz z końcem XX wieku założyli pierwsze leśne przedszkole (w języku duńskim – *skovbornehave*)¹⁴. W latach sześćdziesiątych XX wieku w Szwecji powstało podobne miejsce, którego program edukacyjny był oparty na cyklach natury i porach roku. Jego inicjatorem był Goest Frohm (ówczesny dyrektor Swedish Outdoor Association¹⁵). Funkcjonowało one zgodnie z ideą *Skogsmulle* – gdzie w języku szwedzkim *Skog* oznacza drewno, a *Mulle* jest jedną z czterech fikcyjnych postaci, które wprowadzają dzieci w świat przyrody (pozostali to: *Laxe* – reprezentujący żywioł wody, *Fjällfina* – reprezentująca góry i *Nova* – symbol nieskażonej przyrody)¹⁶. *Mulle* ma rozczochrane włosy barwy mchu schowane pod spiczastą czapkę z kory brzozy. Postępuje się opowieściami, piosenkami i zabawami, za pomocą których przekazuje dzieciom wiedzę na temat przyrody i uczy, jak o nią dbać¹⁷. W 1983 roku Suzanne Drougge oraz Siw Linde przedstawiły w Szwecji pomysł na przedszkole leśne, którego podstawowa idea miała polegać na stymulowaniu fizycznego, poznawczego i społecznego rozwoju dzieci poprzez codzienne spędzanie czasu na świeżym powietrzu, jak najdłużej i o każdej porze roku. Przekonały Swedish Outdoor Association do wsparcia tego pomysłu i w 1985 roku doprowadziły w Lidingo do otwarcia leśnego przedszkola

Mulleborg¹⁸. Przedszkole znajduje się obok rezerwatu przyrody Långängen, kilku obszarów leśnych, dwóch sąsiadujących ze sobą jezior, po których latem dzieci pływają w kajakach, a zimą jeżdżą na tyżwach i nartach. Przedszkole wspóttworzy 35 dzieci i 7 nauczycieli. Dzieci są podzielone na 3 oddziały: Knopp (najmłodsze), Knytt (nieco starsze) i Mulle (najstarsze). W przedszkolu jest zatrudniony również kucharz, przygotowujący ekologiczne posiłki, także na powietrzu (ognisko, palenisko). Praktyczna praca na rzecz ochrony środowiska jest czymś naturalnym w *I Ur och Skur* (przedszkole działające na zewnątrz „przy każdej pogodzie”), na przykład sortowanie śmieci, recykling, kompostowanie, uprawa, używanie produktów przyjaznych dla środowiska. Pedagog wychodzi od zainteresowań, doświadczeń dzieci i pracuje razem z nimi we wspólnym odkrywaniu, badaniu, doświadczaniu i działaniu¹⁹. Obecnie w Szwecji funkcjonuje kilkadziesiąt leśnych przedszkoli. Zrobiło się o nich głośno w 2014 roku, kiedy to następczyni tronu księżniczka Victoria i jej mąż książę Daniel musieli wybrać przedszkole dla swojej córki Estelle i zdecydowali się właśnie na przedszkole leśne²⁰.

W Niemczech pierwsze *Waldkindergarten* założyła w 1968 roku w Wiesbaden Ursula Suben. Do upowszechnienia tej idei przystąpiły w latach 90. Petra Jäger i Kerstin Jebsen we Flensburgu. Były one autorkami pierwszego opracowania na ten temat, opublikowanego w czasopiśmie „Spielen und lernen” („Bawić się i uczyć”), w którym przedstawiły swój projekt przedszkola bez ścian i drzwi²¹. Rozwinął się także ruch *Waldkindergarten*, który doprowadził do powołania ogólnokrajowego Związku Przedszkoli Leśnych. W 2012 roku liczył on już 1000 placówek w całym kraju²². W Niemczech utworzono również inne stowarzyszenie propagujące przedszkola leśne, o nazwie „Korzenie i Skrzydła” („Wurzeln und Flügel”). Motto towarzystwa brzmi: *gdy dzieci są małe, daj im korzenie, gdy są duże, daj im skrzydła*. Według tego podejścia potrzebujemy

¹³ R. Louw, *Witamina N. Odkryj przyrodę na nowo*, Mamina, Warszawa 2016, s. 26.

¹⁴ A. Janik, *Koncepcja pedagogiczna i program leśnych przedszkoli na przykładzie przedszkola w Lipsku na terenie Niemiec*, „Problemy Wczesnej Edukacji” nr 4 (31)/2015, s. 134.

¹⁵ <https://www.friluftsfamjandet.se/om-oss/in-english/> (dostęp 3.03.2023).

¹⁶ J. Romaniak: *Leśne przedszkole – bez murów, z otwarciem na naturę*: <http://dziecisawazne.pl/lesne-przedszkola-bez-murow-z-otwarciem-na-nature> (dostęp 3.03.2023).

¹⁷ L.A. McGurk, op. cit., s. 179.

¹⁸ Ibidem, s. 177.

¹⁹ <http://www.mulleborg.se/> (dostęp 3.03.2023).

²⁰ L.A. McGurk, op. cit., s. 176-177.

²¹ A. Janik, op. cit., s. 134.

²² J. Romaniak, op. cit.

MAGDALENA CHRIST

korzeni, aby móc stąpać twardo po ziemi, nawet gdy wszystko wokół nas burzy się i szaleje. To „uziemiennie” sprawia, że możemy działać aktywnie. Potrzebujemy również skrzydeł, dzięki którym możemy marzyć²³. Idea leśnych przedszkoli poza Skandynawią, Niemcami czy Czechami rozwija się także m.in. w Wielkiej Brytanii, Austrii, Szwajcarii, Stanach Zjednoczonych, Japonii, jak również w Polsce.

„CUDZE CHWALICIE, SWEGO NIE ZNACIE” – LEŚNE PRZEDSZKOLA W POLSCE

W Polsce idea pracy z dziećmi w przyrodzie, pod gołym niebem, każdego dnia i o każdej porze roku pojawiła się już w 2010 roku, kiedy to w przedszkolu publicznym na Kaszubach, w Brodnicy Górnej rozpoczęła działalność pierwsza grupa z leśnym programem pt. „Tajemnice leśnego zakątka”²⁴. W 2014 roku powstały przedszkola leśne przy montessoriańskich szkołach podstawowych w Przytękowie, Krzyżówkach i Koszarawie Bystrej²⁵. Od wiosny 2015 roku zaczęło działać przedszkole Leśna Droga w Warszawie²⁶, a pół roku później przedszkole Puszczyk w Białymstoku (prowadzone przez Fundację „Trzy czte ry!”)²⁷. Polski Instytut Przedszkoli Leśnych udziela kompleksowego wsparcia w zakładaniu przedszkoli leśnych²⁸. Koncepcja pedagogiczna przedszkoli leśnych opracowana przez Polski Instytut Przedszkoli Leśnych (PIPL) przybliżyła ideę edukacji w bliskim kontakcie z przyrodą. Określa główne założenia i cele pedagogiczne dla przedszkoli leśnych w Polsce oraz jest zgodna z podstawą programową wychowania przedszkolnego MEN. Ogólne założenia pedagogiczne to:

- edukacja holistyczna (całościowa);
- wykorzystywanie okazji pedagogicznych – są to sytuacje niezaplanowane, które można wykorzystać jako element edukacji, rozszerzając lub pogłębiając ich treść;
- wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym obszarze jego rozwoju;
- stwarzanie przestrzeni dla inicjowanych przez dziecko gier i zabaw w naturze oraz wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata;
- dobór treści adekwatnych do poziomu rozwoju dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania, z poszanowaniem indywidualnych potrzeb i zainteresowań;
- tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka²⁹. Agata Preuss, dyrektorka leśnego przedszkola Puszczyk, opracowała również Program Wychowania Przedszkolnego pt. „Przedszkolak w lesie”.

Na mapie leśnych przedszkoli w Polsce można znaleźć wykaz pięciu placówek, które jako pierwsze posiadały certyfikat PIPL (Przedszkole Leśne Puszczyk – Białystok; Leśna Baza Wilczek – Gdańsk, Przedszkole Leśne Włóczykij – Ostrołęka, Dziupła – Kielce, Przedszkole niepubliczne Widnokrąg – Michatówek). Na terenie Polski działa kilkadziesiąt leśnych przedszkoli lub placówek przedszkolnych, które wprowadzają elementy edukacji leśnej do

²³ <https://www.wurzeln-und-fluegel.ch/> (dostęp 3.03.2023).

²⁴ <https://zkiwbrodnicagorna.edupage.org/a/tajemnice-lesnego-zakotka> (dostęp 28.02.2023).

²⁵ <https://mms.edu.pl/lesna-edukacja/> (dostęp 28.02.2023).

²⁶ <http://lesnadroga.pl/> (dostęp 28.02.2023).

²⁷ <http://puszczyk.edu.pl/> (dostęp 28.02.2023).

²⁸ <https://lesnepredszkola.pl/wsparcie-pipl/> (dostęp 3.03.2023).

²⁹ A. Preuss, R. Ryszka, *Koncepcja pedagogiczna przedszkoli leśnych*, Białystok 2016; <https://lesnepredszkola.pl/publikacje/> (dostęp 3.03.2023).

CO W LESIE PISZCZY? O LEŚNYCH PRZEDSZKOLACH NA ŚWIECIE I W POLSCE

swojego programu³⁰. PIPL monitoruje te inicjatywy, aby ułatwić rodzicom znalezienie placówek, które odwołują się do założeń pedagogiki leśnych przedszkoli.

W Polsce leśne przedszkola przyjmują różne formy prawne (niepubliczne przedszkola, punkty przedszkolne, projekty fundacji, grupy nieformalne). Aby otrzymać dotację na działalność przedszkola z gminy, leśna placówka musi być oficjalnie zarejestrowana i spełniać wymogi sanepidu oraz straży pożarnej. Aby pododać temu wyzwaniu, leśne przedszkola posiadają np. „bazy stacjonarne”, zgodne z wytycznymi dla placówek przedszkolnych, oraz „bazy leśne”, gdzie dzieci przebywają przy sprzyjających warunkach atmosferycznych, które dla leśnych przedszkolaków niemal zawsze są sprzyjające (zgodnie ze skandynawskim powiedzeniem – „nie ma złej pogody, jest tylko nieodpowiednie ubranie”). W 2020 roku na Śląsku powstało leśne przedszkole Mysikrólik³¹, prowadzone przez Fundację „Czas na las”, które posiada właśnie takie dwa typy baz. Zdarzyło się, że przy bardzo silnym zaśmieceniu baza leśna została tak mocno zasypana, że dzieci musiały tymczasowo korzystać z pomieszczeń zaprzyjaźnionej ochotniczej straży pożarnej oraz bazy stacjonarnej i jej najbliższych okolic.

CZY POTRZEBUJEMY KONTAKTU Z PRZYRODĄ?

Jak pisze Claire Warden, *dzieci są naturalnie związane z naturą, dostrzegają w niej szczegóły, słuchają jej, poruszają się wraz z nią*³². Z kolei Richard Louv uważa, że *dzieciństwo pozbawione kontaktu*

³⁰ <https://lesnepredszkola.pl/mapa/> (dostęp 3.03.2023).

³¹ <https://fundacjaczasnalas.pl/lesne-przedszkole/> (dostęp 28.02.2023).

³² C. Warden, *Nature Kindergartens and Forest Schools*, Mindstretches, Scotland, United Kingdom 2012, s. 3 (tłumaczenie własne).

Fotografia 1. Przedszkole Mysikrólik Źródło: Zasoby własne

*z przyrodą traci zarazem swoją istotę. Potrzeba czasu – swobodnego, nieuporządkowanego czasu na marzenia – aby doświadczyć przyrody w głębszy sposób*³³.

Zespół szwedzkich badaczy porównywał dzieci uczęszczające do dwóch różnych przedszkoli: plac zabaw w pierwszym z nich był cichy, lecz otoczony blokami mieszkalnymi, z wyłożoną cegłami ścieżką i niską roślinnością. W drugim plac zabaw został zbudowany w samym środku sadu otoczonego łąkami i lasem, tuż obok zarośniętego ogrodu

³³ R. Louv, op.cit., s. 148.

MAGDALENA CHRIST

z wysokimi drzewami i skałami. Badanie wykazało, że dzieci zapisane do „zielonego” przedszkola, które bawiły się na dworze każdego dnia, niezależnie od pogody, miały lepszą koordynację ruchową i zdolności koncentracji. Wiele istotnych badań na ten temat przeprowadzono w Laboratorium ds. Badań Człowieka w Relacji ze Środowiskiem Naturalnym na Uniwersytecie Stanu Illinois. Andrea Paber Taylor, Franceso Kuo i William C. Sullivan odkryli, że zielone przestrzenie zachęcają do zabawy twórczej, poprawiają u dzieci umiejętności pozytywnej interakcji z dorosłym – i łagodzą objawy zaburzeń deficytu uwagi³⁴.

Anna Nitecka-Walerych uważa, że racjonalnie dozowana aktywność działa na ustrój ludzki bodźcowo, powodując przyspieszenie wzrostu organizmu i doskonalenie wszystkich jego układów i narządów. Ma prymarne znaczenie w rozwoju

CO W LESIE PISZCZY? O LEŚNYCH PRZEDSZKOLACH NA ŚWIECIE I W POLSCE

cech morfologicznych i fizjologicznych, kondycyjnych i koordynacyjnych zdolności motorycznych, procesów biochemicznych, a w ich ramach na immunologiczną odporność i psychofizyczną adaptację. Na uwagę zasługuje to, że dzieci aktywne ruchowo, szczególnie aktywne ruchowo w warunkach naturalnych, mają lepiej wykształconą świadomość własnego ciała, mniej problemów z poznawaniem jego granic i możliwości³⁵.

WYSPY WITAMINY „N”

Ewa Kaliszuk w jednym z artykułów kwartalnika „Kreda”, który był poświęcony leśnej edukacji, snuje następującą wizję: *wyobraźmy sobie, że patrzymy na naszą edukację z lotu ptaka, a zwłaszcza na jej część związaną z przebywaniem w terenie, eksplorowaniem otoczenia, uczeniem się świata przez doświadczanie go „na żywo”. Co możemy zobaczyć? Samotne wyspy pierwszych leśnych przedszkoli, alternatywne inicjatywy (najczęściej prywatne lub stowarzyszeniowe), programy edukacji leśnej prowadzone przez Lasy Państwowe, nieliczne szkolenia, kursy czy studia podyplomowe dla dorosłych chcących podjąć takie wyzwanie. Te wszystkie dobre praktyki są jak drogocenne perły, ale zatopione w morzu ogromnych potrzeb. Takie miejsca stanowią ciągle enklawy czegoś innego, dziwnego, nie zawsze dobrze rozumianego (...). Tak, mam marzenie, aby edukacja w terenie była czymś normalnym i dostępnym dla każdego, a nie alternatywnym, niszowym rozwiązaniem³⁶. Leśne przedszkola stanowią swego rodzaju wyspy witaminy „N” jak Natura, z napisem na etykiecie: *stosować codziennie na tonie natury. Spacerować wśród przyrody, obserwować ptaki i przyglądać się drzewom. Podejmować aktywność na świeżym powietrzu w poszanowaniu dla**

Fotografia 4. Przedszkole Mysikrólik Źródło: Zasoby własne

przyrody (...). Lek wydaje się bez recepty. Termin ważności: całe życie³⁷.

Oby powstawało jak najwięcej leśnych przedszkoli, bo jest to rodzaj witaminy, której nie da się przedawkować. •

DR MAGDALENA CHRIST – adiunkt w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Współzałożycielka Fundacji „Czas na las”, prowadzącej leśne przedszkole Mysikrólik w gminie Bobrowniki (woj. śląskie).

³⁵ A. Nitecka-Walerych, *Leśne przedszkola – odpowiedź edukacji na potrzeby dzieci*, „Pedagogika. Studia i rozprawy” 2019, t. XXVIII, s. 235-236.

³⁶ E. Kaliszuk, *Mam marzenie...*, „Kreda” nr 5(8)/2019, s. 36-37.

³⁷ W nawiązaniu do historii, którą przytacza R. Louv w swojej książce: *Witamina N. Odkryj przyrodę na nowo*, Mamaniana, Warszawa 2016, s. 13.